

Thimár Attila

SEGÍTS MAGADON, ISTEN IS MEGSEGÍT

A Szépirodalmi Figyelő 2010/5. számában Zsolnai György érdekes és további gondolatokra ösztönző írást tett közzé a mai magyar irodalmi élet belső szerkezetével illetve megosztottságával kapcsolatban. Az írás egy konkrét eseményből és annak várt pozitív hatásából indul ki, de átfogóbb, egész irodalmunkat érintő kérdésekről szól. Én most csak egy aspektusára reagálnék azzal, hogy az irodalmi élet intézményi része történetének utóbbi fejezetét alapvonalaiiban felvázolom. A zárásban leírt megoldási javaslatokat továbbiakkal lehetne bővíteni, remélem, más hozzászólók ezt megteszik majd.

A kialakult helyzethez több távlatból hozzá lehet szólni; érdemes először a legmesszebb lépni, így megláthatóvá válnak olyan összefüggések, amelyek nem annyira látványosak, ha közelebbről szemléljük a képet, hiszen ilyenkor az abból kicsapó érzelmek, indulatok könnyen befolyásolhatnak minket.

A legtávolabbról készített perspektivikus felvételen az látszik, hogy van egy olyan része a magyar kultúrának (mint a társadalmi kommunikáció egy mezőjének), amelyik 1990-ig viszonylag egységes módon reagált azokra a kihívásokra, amelyeket az egymásra torló évek jelentettek. Kifejlesztett egy szellemi immunrendszert, fontos társadalmi (esetleg politikai) kérdésekben állásfoglalást fogalmazott meg – természetesen mindig írói eszközökkel. A kódolt, „többjelentésű” beszédmód használatával a szabadság egyfajta megélését segítette elő. (Ezeket a lehetőségeket és önlegitimációs eszközöket a többi művészeti ág is kihasználta a képzőművészettől a színházig, de mindegyik más és más módokon.)

1990 után alapvetően megváltozott a helyzet. Miután nem volt szükség a „kétfedelű” beszédre, az irodalomnak az a fontos funkciója, amely korábban több évtizedig meghatározta társadalmi elhelyezkedését és beágyazottságát, egy-két hónap alatt elpárolgott. Ezen a ponton, ha az irodalmárok, az írók, a költők megfelelő módon össze tudtak volna fogni, még el lehetett volna érni az irodalom újrapozicionálását a társadalom életében. Ez akkor nem történt meg, hanem az új lehetőségek között a különféle eszmei, esztétikai irányzat képviselői igyekeztek a saját útjukat, pozíciójukat kijelölni. Nem

foglalkoztak például azzal, hogy milyen legyen az irodalom új szerepe, helyzete a közoktatásban. Azzal sem, hogy a piaci szabályok által meghatározott magyarországi könyvfogyasztásban milyen módon legyenek jelen, esetleg hogyan avatkozzanak bele abba a kortárs szerzők. Az új piac, az új körülmények által meghatározott irodalmi élet megindult a maga útján vagy inkább útjain, s kellett hozzá egy-két év, mire kiderült, hogy az új típusú rendszerben az irodalom korántsem úgy működik, mint azt korábban vélni, tervezni, vágyini lehetett. A legmesszebről nézve úgy tűnik, egy sajátos hasadás állt be az irodalmi élet működésében. Az írók és kritikusok egyik része a piaci kihívásokhoz alkalmazkodott, az irodalom korábbi szerepvállalását egy másik típusra cserélte le. Ők igyekeztek minél ügyesebben kihasználni azt a nem túl nagy számú lehetőséget, amelyeket az új keretek kínáltak. Igyekeztek a közönséget mint lehetséges piacot úgy formálni, hogy az viszonylag jól együtt tudjon működni az általuk írt, kritizált, kanonizált könyvekkel; hogy meglegyenek azok az értelmezési struktúrák, amelyekhez könnyedén idomulnak a művek, s viszont, a közönség ezen megközelítésmódok révén elboldoguljon az irodalmi művek befogadásával.

Az írók másik csoportja az irodalom és az irodalmi szerzők korábbi helyzetét és társadalmi szerepvállalását megőrizni akarván éppen a piaci hatások ellenében kívánta megerősíteni az irodalmi intézményeket. Állami és társadalmi szponzorálást vártak, s az irodalom kiemelt szerepének további megőrzését. Nevezzük talán őket konzervatívoknak, s ekkor a másik csoportot – jobb híján – liberálisoknak. Ez természetesen nem politikai ideológiai hovatartozást jelent, hanem inkább az irodalom társadalmi helykeresésében elfoglalt kétféle pozíciót.

A legnagyobb probléma, hogy a két csoport (oldal?) nem próbált együttműködni olyan módon, hogy a piaci működést jobban megértők és megkedvelők segítették volna a másik tábor ezen a téren, míg a másik csapat, ha valami lehetőséghez jutott az állami támogatások terén, nem gondolt az irodalmat másféleképpen alkotó társakra. Ebből az ellentétből szép lassan ellenállás, majd szinte visszavonhatatlan szembenállás lett. Tovább mélyítette a szakadékot, hogy az egyes kormányok különféleképpen támogatták a két tábor, ezáltal még jobban megkavarva az amúgy is bonyolult képet.

Igy azután míg a két oldal azzal volt elfoglalva, hogy a maga pozícióit erősítse, a közönség, a támogatók lassan kezdtek elpártolni az irodalomtól és más művészeti ágakban kerestek maguk számára szó-

rakozási vagy lelki épülési lehetőségeket. Az évek múltával szépen eljutottunk odáig, hogy mára hihetetlen mértékben csökkent az irodalom társadalmi megbecsültsége. Félelmetes mértékben háttérbe szorult az oktatásban, a könyvpiac – amely még mindig nagyon jelentős piac – tavaly óvatosan zsugorodni kezdett. Manapság az tartható egyáltalán csodának, hogy a közismert celebek marketingfogásaik között fontosnak tartják, hogy felmutathassanak egy-egy saját maguk írta könyvet.

Eközben a kultúrára és ezen belül az irodalomra fordítható összeg egyre fogy, azaz ugyanannyi eszkimóra egyre kevesebb hal jut. Úgy tűnik, az utóbbi hónapokban a két oldal észrevette, hogy olyan kevés immár a hal, hogy csak úgy élhet tovább az irodalom, ha újabb területeket fedez fel magának, ha erőit egyesítve megpróbál versenyre kelni más művészeti ágak lobbitevékenységével, ha megpróbálja visszahódítani magának a közönség szeretetét, megbecsülését.

Talán elérkezett az idő ahhoz, hogy ami elmaradt 1990 után, megtörténjen most, vagyis az irodalmi alkotóközösségek összefogjanak, leüljenek egymással beszélgetni, s kitalálják, hogy miként is legyen a továbbiakban. Miként lehetne egységesen fellépni és támogatókat találni, miként lehetne olyan marketingpozíciókat szerezni, amelyek versenyképesek más kulturális termékek marketingjéhez képest, s mindezen túl megpróbálják kitalálni, hogyan lehetne az irodalom társadalmi helyét újrapozícionálni, s azután milyen eszközökkel lehetne azt megőrizni. Hogyan lehetne egymásra és egymás alkotásaira jobban odafigyelve hatásosabban közvetíteni az irodalmat a közönség számára.

Azon siránkozni, hogy az országban ma már szinte senki sem olvas kortárs szépirodalmat, felesleges. Egy-egy nagyobbak tűnő könyvsikeren felbuzdulva azt remélni, hogy magától visszatér az olvasás kora, naivság. Ahhoz, hogy a kortárs irodalmi alkotók könyveinek példányszáma újból elérje a 4–5000-es vagy akár a 10 000-es példányszámot, tenni kell, s igen sokat. Gondoljunk bele, hogy évente körülbelül százezren érettségiznek. Ha mindenki évente csak két kortárs alkotó könyvét elolvasná, mert úgy érezné, hogy az neki és hozzá szól, olyan kérdésekről beszél, amelyek őt is foglalkoztatják, az kétszázezer kötetet jelentene. A tízezer példányt kiindulási alapnak véve ez évente húsz alkotónak jelentene ilyen magas példányszámot. S most csak az érettségizőkről mint piaci szereplőkről beszéltem.

Nem lehetetlen hát a jelenlegihez képest bővíteni a kortárs irodalom piacát, növelni a szerepét a társadalom életében, de ehhez mindenképpen szükséges egy alapvetően új stratégia, amely az együttműködésre épül.

Kozák Ignác Tibor

ÚJRAHASZNOSÍTOTT TERÜLET: KISEBB MAGYAR IRODALOM!

Az olvasói szokások átrendeződése zajlik napjainkban Magyarországon. Irodalmunkat az olvasószám csökkenése, az olvasás helyszíneinek áttevődése és arányainak romlása is sújtja. Az irodalmi folyóiratok 2010-ben is tovább gyengültek itthon. A tavaly megjelent címek alapján a könyvek száma nem fogy, de a példányszám folyamatosan csökken. A figyelem ma sokkal jobban megoszlik az internet és az egyéb kikapcsolódásra szánt, a szórakoztatóipar kínálta lehetőségek között. Ez a tendencia pedig folyamatosan a nyomtatott könyvtől vesz el olvasókat.

A Zsolnai György írásában emlegetett problémák nemcsak a kulturális rendszer hibáit, hanem a kultúra mint szellemi terület átrendeződésének jeleit is mutatják. Ennek az irodalom mint konzervatív műfaj egyik nagy vesztese lehet, mert jelenleg egy törékeny, fagyasztott állapotban van. A jövőbeni irodalmi élet továbbra sem lesz önellátó, kivéve azt a helyzetet, ha az állam teljesen kivonulna a kulturális tér támogatásából, ami azonban akkora erkölcsi veszteséget okozna bármelyik kormánynak, hogy ezt egyik sem merné meglépni. Ezért egy kis, folyamatos kapacitáshiánnyal működő irodalmi struktúra a jövőben is fennmaradhat, de ennek alakulása továbbra is kiszámíthatatlan lesz; valószínűleg különféle módon csökkenteni fogják a támogatást, ami nehezíti a tehetségek feltűnését, felszínen maradását, és számtalan személyes mellőzöttséget okozhat majd. Az írói karrierek felépítése ma is változik, de ez a jövőben teljesen átalakul. A sokaknak gyógyírt hozó webes jelenlét azonban pontosan a múlt századi irodalmi papírkultúránk gyökereinek átvágásával együttesen fejlődik. Érdeemes lenne nálunk is a kisebb